

การศึกษาปัจจัยและแนวทางลดอัตราการถ่ายภาพเอกซเรย์ทรวงอกซ้ำ

โรงพยาบาลมหาสารนครศรีธรรมราช

ณัฐกฤต จุ้ยส่องแก้ว

นักรังสีการแพทย์ชำนาญการ กลุ่มงานรังสีวิทยา โรงพยาบาลมหาสารนครศรีธรรมราช

บทคัดย่อ

บทนำ : การสร้างภาพทางการแพทย์พัฒนาสู่ระบบดิจิทัลเพิ่มความสะดวกในการวินิจฉัย แต่ยังพบปัญหาการถ่ายภาพเอกซเรย์ทรวงอกซ้ำ ซึ่งส่งผลต่อการได้รับรังสีเกินจำเป็นและค่าใช้จ่ายในระบบสุขภาพ จากสถิติปี 2566 พบอัตราการถ่ายซ้ำร้อยละ 5.54 สาเหตุหลักจากการจัดทำไม่เหมาะสม สิ่งทีบรังสีแปลกปลอม และการหายใจเข้าไม่เต็มที่

วัตถุประสงค์การวิจัย : เพื่อศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อการถ่ายภาพรังสีทรวงอกซ้ำ และพัฒนาแนวทางการลดอัตราการถ่ายภาพซ้ำ

วัสดุและวิธีการศึกษา: การศึกษาแบบบรรยายย้อนหลัง ดำเนินการศึกษาที่โรงพยาบาลมหาสารนครศรีธรรมราช เก็บข้อมูลจากระบบ PACS ช่วงเดือนมิถุนายน ถึงธันวาคม พ.ศ. 2567

ผลการศึกษา : แบบจำลองการถดถอยสามารถอธิบายความแปรปรวนได้เพียงร้อยละ 3.9 เพศเป็นปัจจัยเดียวที่มีนัยสำคัญทางสถิติต่อการถ่ายภาพเอกซเรย์ทรวงอกซ้ำ โดยเพศหญิงมีแนวโน้มถ่ายภาพเอกซเรย์ซ้ำมากกว่าเพศชาย หลังการพัฒนาแนวทางปฏิบัติอัตราการถ่ายภาพเอกซเรย์ซ้ำลดลงจากร้อยละ 7.50 เหลือร้อยละ 4.99 สาเหตุหลักจากการจัดทำลดลงจากร้อยละ 69.91 เป็นร้อยละ 57.54 สาเหตุจากสิ่งทีบรังสีแปลกปลอม ลดลงจากร้อยละ 21.25 เป็นร้อยละ 19.55 สาเหตุการเคลื่อนไหวเพิ่มขึ้นเล็กน้อย และพบสาเหตุจากการหายใจไม่เต็มที่ร้อยละ 10.06

สรุป : การพัฒนาแนวทางในการศึกษาครั้งนี้สามารถลดอัตราการถ่ายภาพเอกซเรย์ทรวงอกซ้ำได้อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

คำสำคัญ : การถ่ายภาพเอกซเรย์ทรวงอกซ้ำ ระบบดิจิทัล การพัฒนาคุณภาพ

A Study of Factors and Approaches to Reduce Repeated Chest X-Ray Examinations at Maharaj Nakhon Si Thammarat Hospital

Nathakrit Juisongkaew

Department of Radiology, Maharaj Nakhon Si Thammarat Hospital.

Abstract

Background: The advancement of medical imaging technology to digital systems has enhanced diagnostic convenience. However, chest X-ray retakes remain problematic, leading to unnecessary radiation exposure and healthcare costs. Statistics from 2023 showed a retake rate of 5.54%, primarily due to inappropriate positioning, artifacts, and poor inspiration.

Objective: To study factors affecting chest X-ray retakes in digital systems by analyzing retake causes and developing guidelines to reduce retake rates.

Materials and Methods: This Retrospective Quantitative study was conducted at the Radiology Department, Maharaj Nakhon Si Thammarat Hospital, collecting data from the Picture Archiving and Communication System (PACS) from June to December 2025.

Results: The regression model could explain only 3.9% of the variance. Gender was the only statistically significant factor associated with repeated chest X-ray imaging, with females being more likely to undergo repeat imaging compared to males. After implementing the practice guidelines, the repeat chest X-ray rate decreased from 7.50% to 4.99%. The primary reason for this reduction was a decline in positioning errors, which dropped from 69.91% to 57.54%. The incidence of repeat imaging due to foreign radiopaque objects also decreased, from 21.25% to 19.55%. There was a slight increase in repeats due to patient movement, and 10.06% of repeats were attributed to incomplete inspiration.

Conclusion: The guidelines developed in this study significantly reduced the chest X-ray retake rate.

Keywords: Chest X-ray Retake, Digital System, Quality Improvement

บทนำ

ปัจจุบันเทคโนโลยีการสร้างภาพทางการแพทย์ได้พัฒนาสู่ระบบดิจิทัล ซึ่งได้รับการยอมรับและนำมาใช้อย่างแพร่หลายในสถานพยาบาล ด้วยข้อดีด้านความสะดวกและการประมวลผลที่รวดเร็ว อย่างไรก็ตาม ความสะดวกนี้อาจนำไปสู่การเพิ่มขึ้นของอัตราการถ่ายภาพเอกซเรย์ซ้ำ ส่งผลกระทบต่อผู้ป่วย ทั้งในแง่การได้รับรังสีเกินความจำเป็นและเพิ่มภาระค่าใช้จ่ายในระบบสุขภาพ

สาเหตุหลักที่ทำให้ต้องถ่ายภาพเอกซเรย์ซ้ำ ได้แก่ การจัดทำผู้ป่วยไม่ถูกต้อง หรือจัดทำไม่ตรงตามที่กำหนด ผู้ป่วยเคลื่อนไหวขณะถ่ายภาพ ทำให้ภาพที่ได้เบลอ ไม่ชัดเจน หรือไม่ครอบคลุมบริเวณที่ต้องการตรวจ มีสิ่งแปลกปลอมในภาพ เช่น เครื่องประดับ กระดุมโลหะ หรือเข็มขัด ที่บดบังอวัยวะที่ต้องการตรวจ ในการถ่ายภาพทรวงอกนั้น ผู้ป่วยต้องหายใจเข้าลึกๆ และกลั้นหายใจ ซึ่งหากผู้ป่วยหายใจไม่ถูกต้อง จะทำให้ภาพไม่ชัดเจน การกำหนดปริมาณรังสีไม่เหมาะสมมากหรือน้อยเกินไป จะส่งผลให้ภาพมืดเกินไป หรือสว่างเกินไป จนไม่สามารถนำมาวิเคราะห์ได้ เครื่องมืออุปกรณ์ขัดข้อง และบุคลากรที่ทำการถ่ายภาพ อาจมีความผิดพลาดในการกำหนดปริมาณรังสีไม่เหมาะสม เป็นต้น

งานวิจัยที่ผ่านมาสะท้อนปัญหาการถ่ายภาพเอกซเรย์ซ้ำอย่างชัดเจน ได้แก่การศึกษาของ สมหมาย กันทะเมืองลี⁽¹⁾ การศึกษาของวัชรกร ปานนิยม และคณะ⁽²⁾ พบว่าสาเหตุหลักของการถ่ายภาพซ้ำ คือ การจัดทำผู้ป่วยไม่ถูกต้อง รองลงมาคือ ผู้ป่วยเคลื่อนไหวขณะถ่ายภาพ ผลการศึกษาชี้ให้เห็นถึงความสำคัญของการฝึกอบรมบุคลากรให้มีความรู้ความสามารถในการจัด

ทำผู้ป่วยเพื่อการลดปริมาณรังสีที่ผู้ป่วยได้รับ เช่นเดียวกับการศึกษาของ นฤมาน ภัทรชยากุล⁽³⁾ ที่เน้นย้ำถึงความสำคัญของการปรับปรุงทักษะของนักรังสีเทคนิคเพื่อลดปัญหาการคัดภาพออก

จากสถิติของโรงพยาบาลมหาสารนครศรีธรรมราชปี พ.ศ. 2566 พบว่าการถ่ายภาพเอกซเรย์ทรวงอก ซึ่งเป็นการตรวจที่มีความถี่สูงสุด มีอัตราการถ่ายซ้ำในภาพรวมของกลุ่มงานรังสีวิทยาร้อยละ 5.54 พบว่าปัจจัยที่ทำให้เกิดการถ่ายภาพซ้ำของภาพเอกซเรย์ทรวงอกส่วนใหญ่เกิดจากการจัดทำผู้ป่วยไม่ถูกต้อง และผู้ป่วยเคลื่อนไหวขณะถ่ายภาพ โดยห้องเอกซเรย์ 1 มีอัตราการถ่ายซ้ำสูงที่สุดที่ร้อยละ 7.53 ห้องเอกซเรย์ 1 มีการถ่ายภาพเอกซเรย์ทรวงอกหลาย position ทั้ง PA, AP, supine, upright, Lateral, Lateral decubitus, Lordotic view) ต่างจากห้อง 3 ที่จะให้บริการเฉพาะ chest PA upright สาเหตุหลักของการถ่ายซ้ำ ได้แก่ การจัดทำไม่เหมาะสม (ร้อยละ 69.91) การมีสิ่งทึบรังสีแปลกปลอมในภาพ (ร้อยละ 17.70) และสาเหตุจากเครื่องเอกซเรย์ (ร้อยละ 5.31) ปัจจัยเหล่านี้ทำให้ได้ภาพเอกซเรย์ที่ขาดคุณภาพซึ่งส่งผลกระทบต่อการวินิจฉัยและเกี่ยวเนื่องไปจนถึงการรักษา เมื่อต้องถ่ายภาพซ้ำก็จะมีส่งผลทำให้ผู้ป่วยได้รับรังสีสะสมเพิ่มขึ้น ซึ่งอาจมีผลทางชีววิทยาทั้งในระยะสั้นและระยะยาว ดังนั้น หากคำนึงถึงหลักการป้องกันอันตรายจากรังสี (ALARA: As Low As Reasonably Achievable) ที่กล่าวถึงเรื่องปริมาณรังสีที่ผู้ป่วยควรได้รับปริมาณรังสีน้อยที่สุดเท่าที่จำเป็น^(4,5) การลดอัตราการถ่ายซ้ำจึงมีความสำคัญ ทั้งในแง่การลดความเสี่ยงจากรังสี การประหยัดทรัพยากร และการรักษาคุณค่าด้านจิตใจและเวลาของผู้รับบริการ

กลุ่มงานรังสีวิทยา โรงพยาบาลมหาสารนครศรีธรรมราช ได้ตั้งเป้าหมายอัตราการถ่ายภาพรังสีซ้ำไว้ไม่เกินร้อยละ 5 ซึ่งต่ำกว่าเกณฑ์มาตรฐานของกรมวิทยาศาสตร์การแพทย์ที่กำหนดไว้ที่ร้อยละ 8⁽⁶⁾ แม้ว่าที่ผ่านมาจะมีการพัฒนาและปรับปรุงจนอัตราการถ่ายซ้ำลดลงตามลำดับ แต่ยังเป็นเพียงการศึกษาในภาพรวมและยังขาดแนวปฏิบัติที่ชัดเจน ทำให้ปัญหาเดิมยังคงเกิดขึ้น

การศึกษานี้จึงมุ่งเน้นการค้นหาปัจจัยที่ส่งผลต่อการถ่ายภาพเอกซเรย์ทรวงอกซ้ำ และพัฒนาแนวทางการลดอัตราการถ่ายซ้ำในระบบเอกซเรย์ดิจิทัล โดยจัดอบรมให้บุคลากรที่เกี่ยวข้องมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับเทคนิคการถ่ายภาพเอกซเรย์ที่ถูกต้อง รวมถึงการจัดทำผู้ป่วยและการควบคุมปริมาณรังสี ให้ความรู้แก่ผู้ป่วยเกี่ยวกับความสำคัญของการเตรียมตัวก่อนการถ่ายภาพติดตามและประเมินผลการดำเนินงานอย่างสม่ำเสมอ เพื่อปรับปรุงแนวทางการปฏิบัติงานให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น เพื่อให้กลุ่มงานรังสีวิทยาสามารถยกระดับคุณภาพการให้บริการและลดความเสี่ยงจากการได้รับรังสีของผู้ป่วยต่อไป

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาอัตราการถ่ายภาพเอกซเรย์ทรวงอกซ้ำ และปัจจัยที่ส่งผลให้เกิดการถ่ายภาพเอกซเรย์ทรวงอกซ้ำในโรงพยาบาลมหาสารนครศรีธรรมราช
2. พัฒนาแนวทางการลดอัตราการถ่ายภาพเอกซเรย์ทรวงอกซ้ำ

3. เปรียบเทียบอัตราการถ่ายภาพเอกซเรย์ทรวงอกซ้ำระหว่างก่อนและหลังปรับปรุงคุณภาพงานบริการ

วัสดุและวิธีการ

วิธีการศึกษา

เป็นการศึกษาแบบบรรยายย้อนหลัง (Retrospective Quantitative study) โดยวิเคราะห์หาปัจจัยที่ส่งผลต่อการถ่ายภาพรังสีทรวงอกซ้ำในระบบดิจิทัล เพื่อพัฒนาแนวทางการลดอัตราการถ่ายภาพซ้ำตามมาตรฐานงานรังสีวินิจฉัยดำเนินการศึกษาที่แผนกรังสีวิทยา โรงพยาบาลมหาสารนครศรีธรรมราช เก็บข้อมูลจากระบบ PACS : Picture Archiving and Communication System ระยะเวลาช่วงวันที่ 1 เดือนมิถุนายน ถึง 31 เดือนธันวาคม พ.ศ. 2567 และดำเนินการเก็บข้อมูลหลังการพัฒนาแนวทางปฏิบัติช่วงวันที่ 1 เดือนมกราคม ถึง 30 เดือนเมษายน พ.ศ. 2568 โดยงานวิจัยนี้ได้ผ่านคณะกรรมการจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์ โรงพยาบาลมหาสารนครศรีธรรมราช เลขที่ A020/2568

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากร ภาพเอกซเรย์ทรวงอกที่ห้องเอกซเรย์ 1 กลุ่มงานรังสีวิทยา โรงพยาบาลมหาสารนครศรีธรรมราช ช่วงวันที่ 1 เดือนมิถุนายน ถึง 31 เดือนธันวาคม พ.ศ. 2567 จำนวน 6,905 ราย จำนวนภาพเอกซเรย์ทรวงอกที่คัดออกเพื่อถ่ายเอกซเรย์ซ้ำจำนวน 520 ราย

กลุ่มตัวอย่าง ผู้ศึกษาใช้สูตร Taro Yamane⁽⁷⁾ กำหนดค่าความคลาดเคลื่อน 0.05 คำนวณจากจำนวนภาพเอกซเรย์ทั้งหมดในช่วงเวลาที่ศึกษา

สูตร: $n = N / (1 + Ne^2)$

n = ขนาดกลุ่มตัวอย่าง

N = จำนวนประชากรทั้งหมด

e = ค่าความคลาดเคลื่อนที่ยอมรับได้

$n = 520 / (1 + 520 \times 0.05^2)$

$n = 226$

เกณฑ์ในการคัดเลือกเข้ามาศึกษา (Inclusion criteria)

- ภาพเอกซเรย์ทรวงอกที่ต้องถ่ายซ้ำ ที่ห้องเอกซเรย์ 1 กลุ่มงานรังสีวิทยา โรงพยาบาลมหาสารคามนครศรีธรรมราช ช่วงวันที่ 1 เดือนมิถุนายน ถึง 31 เดือนธันวาคม พ.ศ. 2567
- เป็นภาพเอกซเรย์ทรวงอกท่า PA upright ในผู้ป่วยทุกเพศ อายุ

เกณฑ์ในการคัดออกจากการศึกษา (Exclusion criteria)

- แสดงข้อมูลในระบบ PACS ไม่ครบถ้วน
- ภาพเอกซเรย์ทรวงอกท่าอื่น ๆ

คัดเลือกกลุ่มตัวอย่างโดยใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างแบบง่าย (simple random sampling) จากภาพเอกซเรย์ทรวงอกในระบบ PACS โดยจัดทำทะเบียนภาพเอกซเรย์ทรวงอกที่ต้องถ่ายซ้ำทั้งหมด กำหนดรหัสเรียงลำดับให้กับแต่ละภาพและใช้โปรแกรมคอมพิวเตอร์สุ่มตัวอย่างแบบไม่ใส่คืน (Systematic Random Sampling)

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือในการถ่ายภาพทางรังสี

ห้องเอกซเรย์ 1 เครื่องเอกซเรย์ชนิดถ่ายภาพทั่วไป (general) ผลิตภัณฑ์ SHIMADZU รุ่น Flexavision HB ขนาด 150 kV 1000 mA S/N 3M8165243001 ได้รับการตรวจประเมินคุณภาพโดยศูนย์วิทยาศาสตร์การแพทย์ทุก ๆ 2 ปี^(8,9)

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บข้อมูล

แบบบันทึกข้อมูลประกอบด้วย ลำดับที่เพศ อายุ ประเภทของผู้รับบริการ ช่วงเวลาที่เข้ารับบริการ สาเหตุการถ่ายภาพทางรังสีซ้ำได้แก่ position, artifact, poor inspiration, motion, machine, exposure⁽¹⁰⁾

ขั้นตอนการดำเนินการวิจัย และการเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยพัฒนาแนวทางการลดอัตราการถ่ายภาพทางรังสีซ้ำด้วยวิธีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้บอกเล่าประสบการณ์ การทบทวนวิชาการจัดทำตามมาตรฐานวิชาชีพ⁽¹¹⁾ โดยการฝึกปฏิบัติทบทวนกระบวนการขั้นตอนการให้บริการ เป็นประจำเดือนละ 1 ครั้ง จัดทำวีดีโอสั้นแนะนำขั้นตอนการเตรียมตัว และการปฏิบัติตัว ในการเข้ารับการถ่ายภาพเอกซเรย์ทรวงอก และโปสเตอร์ภาพสื่อสารติดในห้องเปลี่ยนเสื้อผ้า⁽¹²⁾ จากนั้นผู้วิจัยได้ดำเนินการเก็บข้อมูลภาพเอกซเรย์ทรวงอกซ้ำหลังการพัฒนาแนวทาง ตั้งแต่วันที่ 1 มกราคม ถึง 30 เมษายน พ.ศ. 2568 เพื่อนำมาเปรียบเทียบกับข้อมูลก่อนการพัฒนา

การวิเคราะห์ข้อมูล

สถิติเชิงพรรณนา เพื่อศึกษาความถี่และร้อยละของการถ่ายภาพเอกซเรย์ซ้ำ

สถิติเชิงอนุมาน ในการหาความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยต่าง ๆ ที่ส่งผลให้เกิดการถ่ายภาพเอกซเรย์ทรวงอกซ้ำ โดยใช้สัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์วิธีการของเพียร์สัน (Pearson's product-moment correlation coefficient)

การวิเคราะห์เชิงเปรียบเทียบ ใช้สถิติ Chi-Square เปรียบเทียบอัตราการถ่ายภาพซ้ำก่อนและหลังปรับปรุงคุณภาพงานบริการ

ผลการศึกษา

ความสัมพันธ์ระหว่างสาเหตุการถ่ายภาพเอกซเรย์ทรวงอกซ้ำกับค่าพารามิเตอร์ที่ศึกษา

แบบจำลองการถดถอย (Regression Model) พบค่า R Square เท่ากับ 0.039 หมายถึงตัวแปรอิสระ (เพศ อายุ OPD IPD และเวลา) สามารถอธิบายความแปรปรวนของตัวแปรตาม (สาเหตุการถ่ายภาพเอกซเรย์ทรวงอกซ้ำ) ได้เพียงร้อยละ 3.9 เท่านั้น

ผลการวิเคราะห์ความแปรปรวน (ANOVA) พบว่า แบบจำลองจากกรอบแนวคิดมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.064 ซึ่งใกล้เคียงกับระดับนัยสำคัญ 0.05

การวิเคราะห์สัมประสิทธิ์การถดถอย ตัวแปรเพศหญิง ชาย มีความสัมพันธ์เชิงลบกับตัว

แปร สาเหตุการถ่ายภาพเอกซเรย์ทรวงอกซ้ำอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($p = 0.035$) ตัวแปรอื่นๆ เช่น อายุ OPD/IPD และช่วงเวลาในการเกิดอัตราการถ่ายภาพซ้ำ ไม่มีความสัมพันธ์อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติกับสาเหตุการถ่ายภาพเอกซเรย์ทรวงอกซ้ำ

การวิเคราะห์สหสัมพันธ์ พบความสัมพันธ์ค่อนข้างอ่อนในเชิงลบระหว่างอายุกับเวลาที่เกิดการถ่ายภาพเอกซเรย์ทรวงอกซ้ำ ($r = -0.167, p < 0.001$)

การวิเคราะห์เปรียบเทียบสาเหตุการถ่ายภาพเอกซเรย์ทรวงอกซ้ำก่อนและหลังพัฒนาแนวทางการลดอัตราการถ่ายภาพซ้ำ

หลังการพัฒนาแนวทางการลดอัตราการถ่ายภาพเอกซเรย์ทรวงอกซ้ำมีการเปลี่ยนแปลงคุณภาพอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($p = 0.001$) โดยมีแนวโน้มที่ดีขึ้น

ตารางที่ 1 การวิเคราะห์เปรียบเทียบค่าก่อนและหลังพัฒนาแนวทางการถ่ายภาพเอกซเรย์ด้วยสถิติ Chi-square

Chest upright	ก่อนพัฒนา		หลังพัฒนา		Pearson chi-square
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	
	226	7.50	179	4.99	<0.001

การวิเคราะห์ภาพเอกซเรย์ทรวงอกก่อนและหลังพัฒนาแนวทางการลดอัตราการถ่ายภาพซ้ำ

ผลการศึกษาค้นข้อมูลภาพเอกซเรย์ทรวงอกก่อนพัฒนาแนวทางการลดอัตราการถ่ายภาพเอกซเรย์ทรวงอกซ้ำจำนวน 226 ราย จากจำนวน

ภาพที่ถ่ายเอกซเรย์ทรวงอกทั้งหมด 3,012 ภาพ และหลังพัฒนางานจำนวน 179 ราย จากจำนวนภาพที่ถ่ายเอกซเรย์ทรวงอกทั้งหมด 3,584 ภาพของห้องเอกซเรย์ 1 สามารถแสดงรายละเอียดดังตารางที่ 2

ตารางที่ 2 การเปรียบเทียบคุณลักษณะและสาเหตุการถ่ายภาพเอกซเรย์ทรวงอกซ้ำก่อนและหลังพัฒนา
แนวทางทางการลดอัตราการถ่ายภาพเอกซเรย์ทรวงอกซ้ำ

ข้อมูลทั่วไป	ก่อนพัฒนา	หลังพัฒนา	การเปลี่ยนแปลง
จำนวนตัวอย่างทั้งหมด	226 (7.50%)	179 (4.99%)	ลดลง
เพศหญิง	87 (38.49%)	113 (63.13%)	เพิ่มขึ้น
เพศชาย	139 (61.51%)	66 (36.87%)	ลดลง
ผู้ป่วย OPD	194 (85.84%)	143 (79.88%)	ลดลง
ผู้ป่วย IPD	32 (14.16%)	36 (20.12%)	เพิ่มขึ้น
เวลา 00:01-08:00 น.	52 (23.01%)	0	ลดลง
เวลา 08:01-12:00 น.	82 (36.28%)	100 (55.87%)	เพิ่มขึ้น
เวลา 12:01-16:00 น.	56 (24.78%)	79 (44.13%)	เพิ่มขึ้น
เวลา 16:01-24:00 น.	36 (15.93%)	0	ลดลง
สาเหตุ Position	158 (69.91%)	103 (57.54%)	ลดลง
สาเหตุ Artifact	48 (21.25%)	35 (19.55%)	ลดลงเล็กน้อย
สาเหตุ Poor inspiration	0	18 (10.06%)	สาเหตุใหม่
สาเหตุ Motion	2 (0.88%)	7 (3.91%)	เพิ่มขึ้น
สาเหตุ Machine	12 (5.31%)	16 (8.94%)	เพิ่มขึ้น
สาเหตุ Exposure	6 (2.65%)	0	ลดลง

วิจารณ์

การเปลี่ยนแปลงหลังพัฒนาแนวทางการลดอัตราการถ่ายภาพเอกซเรย์ทรวงอกซ้ำ เป็นไปในทิศทางที่ดีขึ้นอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($p = 0.002$) โดยพบว่าจำนวนภาพเอกซเรย์ซ้ำลดลงจาก 7.50% เหลือ 4.99% ซึ่งลดลงถึงร้อยละ 33.47

ปัจจัยที่มีผลต่อการถ่ายภาพเอกซเรย์ซ้ำจากแบบจำลองการถดถอยพบว่าตัวแปรอิสระ (เพศ อายุ OPD/IPD และช่วงเวลาที่เข้ารับบริการถ่ายภาพเอกซเรย์) สามารถอธิบายความแปรปรวนได้น้อยมากเพียงร้อยละ 3.9 เพศเป็นปัจจัยเดียวที่

มีความสัมพันธ์อย่างมีนัยสำคัญกับสาเหตุการถ่ายภาพซ้ำ กล่าวคือเมื่อเปลี่ยนแปลงเพศ อัตราการถ่ายภาพเอกซเรย์ทรวงอกซ้ำจะเปลี่ยนแปลงโดยทั่วไปอาจหมายถึงเพศหนึ่งมีแนวโน้มทำให้เกิดการถ่ายภาพเอกซเรย์ทรวงอกซ้ำที่ต่ำกว่าอีกเพศในการศึกษาครั้งนี้เพศหญิงมีแนวโน้มที่จะเกิดอัตราการถ่ายภาพเอกซเรย์ทรวงอกซ้ำมากกว่าเพศชาย โดยสัดส่วนเพศหญิงเพิ่มขึ้นจาก 38.49% เป็น 63.13% หลังการพัฒนา ส่วนตัวแปรอื่น ๆ เช่น อายุ OPD/IPD และช่วงเวลาที่เข้ารับบริการ

ถ่ายภาพเอกซเรย์ ไม่มีความสัมพันธ์อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติกับการถ่ายภาพเอกซเรย์ทรวงอกซ้ำ

พบสาเหตุ Position ลดลงจาก 69.91% เหลือ 57.54% อาจเนื่องจากข้อตกลงในที่ประชุมหน่วยงานที่จะไม่ใช้ user กลางในการ login⁽¹³⁾ เข้าปฏิบัติงานการถ่ายภาพเอกซเรย์ แต่ให้ใช้ user ของตัวเองแทน หรือเกิดจากการประชุมทบทวน แลกเปลี่ยนเรียนรู้ประสบการณ์การจัดทำในการถ่ายภาพเอกซเรย์ทรวงอกให้ได้มาตรฐานวิชาชีพก็เป็นได้ นอกจากนี้ การพัฒนาทักษะด้านการสื่อสารกับผู้ป่วยและการให้คำแนะนำที่ชัดเจนก่อนการถ่ายภาพก็อาจเป็นปัจจัยสำคัญที่ช่วยลดปัญหาด้านการจัดท่า

สาเหตุ Artifact ลดลงจาก 21.25% เป็น 19.55% เนื่องจากมีโปสเตอร์ และวีดีโอสั้น อธิบายขั้นตอนการเตรียมตัวก่อนเข้ารับบริการที่ช่วยให้ผู้ป่วยเข้าใจถึงความสำคัญของการต้องนำสิ่งทึบรังสีแปลกปลอมออกจากบริเวณทรวงอก

สาเหตุ Motion เพิ่มขึ้นเล็กน้อยจาก 0.88% เป็น 3.91% และสาเหตุการหายใจเข้าไม่เต็มที่ (Poor inspiration) พบเพิ่มขึ้น 10.06% ซึ่งเป็นสาเหตุใหม่ที่ไม่พบในช่วงก่อนการพัฒนา อาจเนื่องจากนักรังสีการแพทย์ขาดการอธิบายซ้ำ ให้ผู้ป่วยทำให้ดู หรือแสดงให้ผู้ป่วยดู เป็นตัวอย่างก่อนถ่ายภาพเอกซเรย์ทรวงอก หรืออาจเป็นผลจากการที่นักรังสีการแพทย์มีความตระหนักและเข้มงวดในการประเมินคุณภาพของภาพมากขึ้น จึงมีการบันทึกสาเหตุการถ่ายภาพซ้ำที่ละเอียดและจำแนกประเภทได้ชัดเจนกว่าเดิม

สาเหตุ Machine เพิ่มขึ้นจาก 12 ราย (5.31%) เป็น 16 ราย (8.94%) อาจเนื่องมาจากเครื่องเอกซเรย์ห้องเอกซเรย์ 1 มีอายุการใช้งานมากกว่า 7 ปี ซึ่งอาจจำเป็นต้องมีการวางแผนซ่อม

บำรุงเชิงป้องกันหรือพิจารณาจัดหาเครื่องทดแทนในอนาคตอันใกล้⁽¹⁴⁾

ที่น่าสนใจคือสาเหตุ Exposure ลดลงจาก 2.65% เหลือ 0% เป็นสัญญาณที่ดี แสดงถึงการใส่ใจปรับปรุงคุณภาพการบริการ มีการพัฒนาตนเอง เพื่อให้ผู้รับบริการได้รับความปลอดภัยจากอันตรายจากรังสี ความสำเร็จนี้อาจเป็นผลมาจากการปรับปรุงแนวทางการกำหนดค่าการเปิดรับรังสี (exposure technique) ที่เหมาะสมกับผู้ป่วยแต่ละราย^(15,16) และการฝึกอบรมนักรังสีการแพทย์ให้มีความชำนาญในการปรับค่าตามลักษณะทางกายวิภาคของผู้ป่วย

อัตราการถ่ายภาพเอกซเรย์ทรวงอกซ้ำในช่วงเวลาการถ่ายภาพ 08:01-16:00 น. เพิ่มขึ้นโดยช่วงเช้า (08:01-12:00 น.) เพิ่มจาก 36.28% เป็น 55.87% และช่วงบ่าย (12:01-16:00 น.) เพิ่มจาก 24.78% เป็น 44.13% ในขณะที่ไม่พบการถ่ายภาพซ้ำในช่วงเวลาอื่น (00:01-08:00 น. และ 16:01-24:00 น.) ซึ่งอาจสะท้อนถึงภาระงานที่หนาแน่นในช่วงเวลาทำการปกติ ควรวางแผนบริหารจัดการ การให้บริการในช่วงเวลาดังกล่าวให้มีความสะดวก คล่องตัวในการรับบริการ เช่น เพิ่มจำนวนเจ้าหน้าที่ เพิ่มจำนวนห้องเอกซเรย์ ขยายการบริการ หรือปรับเปลี่ยนเวลาการให้บริการผู้ป่วย IPD เป็นเฉพาะช่วงบ่ายแทน เป็นต้น นอกจากนี้ ควรมีการศึกษาเพิ่มเติมถึงความสัมพันธ์ระหว่างอัตราการถ่ายภาพซ้ำกับจำนวนผู้ป่วยและภาระงานในแต่ละช่วงเวลา เพื่อนำมาวางแผนการจัดอัตรากำลังให้เหมาะสมและมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

สรุป

การพัฒนาแนวทางในการศึกษาครั้งนี้สามารถลดอัตราการถ่ายภาพเอกซเรย์ทรวงอกซ้ำได้อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะในการนำผลวิจัยไปใช้

1. นำแนวทางปฏิบัติที่พัฒนาขึ้นไปใช้เป็นมาตรฐานในการปฏิบัติงานของแผนกรังสีวิทยาอย่างต่อเนื่อง

2. จัดทำคู่มือปฏิบัติงานฉบับกระชับสำหรับนักรังสีเทคนิค เพื่อใช้เป็นแนวทางในการลดการถ่ายภาพเอกซเรย์ทรวงอกซ้ำ หรือหลักสูตรฝึกอบรมเฉพาะทางสำหรับนักรังสีเทคนิคเรื่องการจัดทำถ่ายภาพเอกซเรย์ทรวงอกที่ถูกต้อง

ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

1. ศึกษาวิจัยการประยุกต์การใช้เทคโนโลยีปัญญาประดิษฐ์ในการประเมินคุณภาพภาพเอกซเรย์แบบอัตโนมัติ

2. เปรียบเทียบประสิทธิผลของวิธีการให้คำแนะนำผู้ป่วยแบบต่างๆ ต่อการลดอัตราการถ่ายภาพซ้ำ เช่น การใช้สื่อวิดีโอ แผ่นพับ หรือการสาธิต

3. ติดตามอัตราการถ่ายภาพซ้ำในระยะยาว (1-2 ปี) เพื่อประเมินความยั่งยืนของแนวทางที่พัฒนาขึ้น

กิตติกรรมประกาศ

ขอขอบคุณ ผู้อำนวยการโรงพยาบาลมหาสารนครศรีธรรมราช กลุ่มงานเวชระเบียนและศูนย์ข้อมูลข่าวสาร โรงพยาบาลมหาสารนครศรีธรรมราช ที่อนุเคราะห์ข้อมูล คณะกรรมการวิจัย โรงพยาบาลมหาสารนครศรีธรรมราช และคุณนิวัช ศรีวิไลวัชร ที่ปรึกษาโครงการวิจัยที่ทำให้งานวิจัยในครั้งนี้สำเร็จลุล่วงไปด้วยดี

เอกสารอ้างอิง

1. สมหมาย กันทะเมืองลี. การวิเคราะห์ภาพดิจิทัลทรวงอกที่รังสีที่ไม่สามารถนำไปวินิจฉัยโรคได้ (reject image) โรงพยาบาลนครปฐม. วารสารสุขภาพประชาชน. 2560;12:28-35.
2. วัชรกร ปานนิยม, พงศ์พล ลิ้มปรีวีเชียร, นที อินา, จงวัฒน์ ชิวกุล, เสรี ศักดิ์จิรพาพงษ์. การศึกษาปัจจัยและแนวทางลดอัตราการถ่ายภาพเอกซเรย์ซ้ำในระบบเอกซเรย์ดิจิทัลของการถ่ายภาพเอกซเรย์ทรวงอกและเข้าทำยื่นด้านข้าง ณ โรงพยาบาลสงขลานครินทร์. วารสารรังสีเทคนิค. 2562;44(1):45-53.
3. นฤมาน ภัทรชยากุล. การศึกษาภาพดิจิทัลทรวงอกที่คัดออกในระบบเอกซเรย์ดิจิทัลแบบ DR โรงพยาบาลสุราษฎร์ธานี. วารสารวิชาการแพทย์เขต 11. 2563;34(4):138-48.
4. สำนักรังสีและเครื่องมือแพทย์ กรมวิทยาศาสตร์การแพทย์ กระทรวงสาธารณสุข. การป้องกันอันตรายจากเครื่องกำเนิดรังสีเอกซ์ทางการแพทย์. นนทบุรี: บริษัทศูนย์การพิมพ์แก่นจันทร์ จำกัด; 2564. 72 หน้า.

5. สำนักรังสีและเครื่องมือแพทย์ กรมวิทยาศาสตร์การแพทย์ กระทรวงสาธารณสุข. การป้องกันอันตรายจากเครื่องกำเนิดรังสีเอกซ์ทางการแพทย์. นนทบุรี: สำนักรังสีและเครื่องมือแพทย์ กรมวิทยาศาสตร์การแพทย์ กระทรวงสาธารณสุข; 2566. 104 หน้า.
6. กรมวิทยาศาสตร์การแพทย์ กระทรวงสาธารณสุข. คู่มือการตรวจประเมินมาตรฐานห้องปฏิบัติการรังสีวินิจฉัยกระทรวงสาธารณสุข พ.ศ. 2565. กรุงเทพมหานคร: บริษัท ปิยอนด์ พับลิชชิ่ง จำกัด; 2566.
7. ธานินทร์ ศิลป์จารุ. บทที่ 4 การกำหนดประชากรและกลุ่มตัวอย่าง. ใน: การวิจัยและวิเคราะห์ข้อมูลทางสถิติด้วย SPSS. พิมพ์ครั้งที่ 7. กรุงเทพฯ: บริษัท วี. อินเทอร์เน็ต พรินท์; 2550. หน้า 43-65.
8. กรมวิทยาศาสตร์การแพทย์ กระทรวงสาธารณสุข. มาตรฐานคุณภาพเครื่องเอกซเรย์วินิจฉัย. นนทบุรี: บริษัท ปิยอนด์ พับลิชชิ่ง จำกัด; 2566. 45 หน้า.
9. กรมวิทยาศาสตร์การแพทย์ กระทรวงสาธารณสุข. การควบคุมคุณภาพเครื่องเอกซเรย์วินิจฉัยทางการแพทย์. นนทบุรี: บริษัท ปิยอนด์ พับลิชชิ่ง จำกัด; 2565. 82 หน้า.
10. วราวุธ คำทิพย์. ศึกษาการวิเคราะห์การตัดภาพออกของระบบการถ่ายภาพทางรังสีแบบดิจิทัลของโรงพยาบาลแพร่. วารสารสาธารณสุขแพร่เพื่อการพัฒนา. 2567;4(1):64-76.
11. European Commission. European guidelines on quality criteria for diagnostic radiographic images [Internet]. 2550 [cited 2024 Nov 6]. Available from: <https://www.sprmn.pt/pdf/EuropeanGuidelineseur16260.pdf>
12. จินตนา รัตนพรชัยวัตร. แนวทางการลดการถ่ายภาพรังสีบริเวณทรวงอกซ้ำในโรงพยาบาลสมเด็จพระยุพราชสระแก้ว [อินเทอร์เน็ต]. 2567 [เข้าถึงเมื่อ 15 พ.ย. 2567]; จาก: <https://sko.moph.go.th/research/content/view/?id=70>
13. เพชรกร หาญพานิชย์, วัลลภ เหล่าไพบูลย์. ระบบสื่อสารและการเก็บข้อมูลภาพทางการแพทย์. ศรีนครินทร์เวชสาร. 2550;22:115-23.
14. กรมวิทยาศาสตร์การแพทย์ กระทรวงสาธารณสุข. คู่มือความปลอดภัยทางห้องปฏิบัติการด้านรังสี. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพมหานคร: บริษัท ปิยอนด์ พับลิชชิ่ง จำกัด; 2564.
15. บรรจง เชื้อนแก้ว. การสร้างภาพรังสีดิจิทัล. พิมพ์ครั้งที่ 1. ขอนแก่น: คณะแพทยศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น; 2561.
16. วสวัตดี ประสงค์สร้าง, สิริณยาพงศ์ สุวรรณโอภาส. ข้อแตกต่างระหว่างการเอกซเรย์ระบบถ่ายภาพรังสีคอมพิวเตอร์กับระบบถ่ายภาพดิจิทัล. วารสารรังสีวิทยาศิริราช. 2561;5(1):48-54.